

joods nu

Tijdschrift
voor
progressief
Joods
Nederland

jaargang 4 · #3
december 2018 /
Kislev 5779

**‘Ik wil dat
mensen het
gevoel hebben:
het jodendom
is ook van mij’**

Joram Rookmaaker

THEMA

Lernen

De schouder eronder

Voor het eerst sinds tijden is zijn agenda opvallend leeg. Drie weken heeft hij vrij genomen om zich uitsluitend op de afronding van zijn rabbinale studie te richten, vertelt Joram wanneer hij de deur van de bibliotheek in de LJG Amsterdam opent. Als we aan tafel zitten, vertelt hij waarom de stap om rabbijn te worden voor hem logisch voelt. “Het jodendom is zo’n essentieel onderdeel van wie ik ben. Ik wist al heel jong dat ik er meer mee wilde. Toen ik zes jaar was, wilde ik graag Hebreeuws leren. Als tiener hield ik spreekbeurten over Israël. Een paar jaar geleden vond ik een oude beroepskeuzetest terug, waar ik als 14-jarige - na een reis naar Israël met het gezin - op had geschreven wat ik later wilde worden: psycholoog, journalist en rabbijn.”

Het is een opmerkelijke keuze voor iemand die geen traditionele Joodse opvoeding heeft gekregen. Zijn beide ouders hebben in de oorlog ondergedoken gezeten en overleefden zo de oorlog, de één zonder vader, de ander met nog maar een fractie van de familie zoals die ooit was. De moeder van Joram kwam uit een vrij seculiere Amsterdamse Joodse familie. Zijn oma van vaderskant was een kind uit een seculier Joods gezin, binnen een orthodoxe familie. Zij had, mede door haar huwelijk met een niet-joodse man, al voor de oorlog gekozen voor het christendom. Tijdens de oorlog had ze onderduikers in huis, terwijl zij zelf Jodin was. Het duurde niet lang voor zij zelf, met haar tweejarige zoontje, ook moest onderduiken. Haar man was Nederlands militair en werd vlak voor het einde van de oorlog in

Noem hem een optimist, maar Joram Rookmaaker ziet geen reden om somber te zijn over de toekomst van Joods Nederland. Er ligt wel een taak: het jodendom toegankelijk maken voor iedere Jood. Op 6 januari wordt hij rabbijn. Een gesprek over zijn drijfveren, de potentie van de volgende generatie en het uitbouwen van een Joodse gemeenschap.

tekst **Hester Stein** • foto's **Claudia Kamergrodski**

Mauthausen vermoord. Het jodendom had na de oorlog in beide gezinnen nauwelijks nog een plek. Bij Joram thuis was er wel een binding met Israël, maar het jodendom was vooral impliciet aanwezig.

Hoe verklaar jij dat je al zo jong die keuze wilde maken?

“Je kunt het jodendom vergelijken met een groot kunstwerk dat van generatie op generatie wordt overgeërfd. Door mijn voorouders is het min of meer op zolder gezet, met een doek erover. Het kunstwerk was er dus wel, maar niet expliciet aanwezig. Ik ben als kind gaan scharrelen op die zolder, heb onder dat doek gekeken en gedacht: dit is iets. Ik ben lang bezig geweest met de vraag: hoe kan ik dit kunstwerk renoveren en hoe kan ik het een prominente plek in mijn leven geven? Dat vraagstuk speelde al heel vroeg.”

‘Pesach vierden we, maar op een hybride manier: met paasbrood en matses op tafel.’

>>>

Hoe merkte je in jeugd dan nog wel iets van het jodendom?

“Op vrijdagavond werd verwacht dat we thuis waren. Pesach vierden we, maar op een hybride manier: met paasbrood en matses op tafel. Van het jodendom was vooral nog de hang naar het samenzijn met familie aanwezig. De oorlog was wel in ons gezin heel aanwezig en zeker op 4 mei. Dan werden de zestien rode kruisdocumenten van de vermoorde familieleden te voorschijn gehaald. En er waren altijd de verhalen over de onderduik, de dood van mijn opa en van de familieleden die in Auschwitz werden vermoord.”

Voelde dat bedreigend?

“Hoe paradoxaal ook, het jodendom associeerde ik weliswaar met een zekere mate van dreiging als minderheid, maar niet met angst. Misschien was er wel iets van angst, maar mijn ambitie om daartegen te vechten, was groter. Het was een soort activistisch gevoel: ‘wat is dat dan dat ze stuk proberen te maken? Dan wil ik het weten ook!’ Want hoewel ik in mijn eerste levensjaren opgroeide in een christelijke context, voelde ik: deze context is niet de mijne. De binding met Israël voelde ik al jong. Toen ik ouder werd, voerde ik met mijn oma lange discussies over het jodendom en Israël. Ze was een wijze vrouw, erudiet, zeer belezen en begaan met de wereld. Maar ze had moeite met de beweging die ik maakte richting het jodendom. Ik werd madriech bij Tikwatenoe, lid van IJAR en later MOOS! En bestuurslid van de European Union of Jewish Students.”

Na je studie Internationale betrekkingen besloot je op 26-jarige leeftijd een tijd in Syrië te gaan wonen. Waarom?

“Ik had tijdens mijn stage diplomatieke reizen georganiseerd naar Gaza, Libanon en Syrië. En ik kende Israël. Ik wilde de verhoudingen in die regio beter begrijpen, meer dan uit boeken alleen. In Syrië heb ik gezien hoe complex de samenleving in elkaar zit. En dat ook daar er een verschil is tussen de politieke en de individuele werkelijkheid.”

Je hebt je daarna in Nederland jarenlang beziggehouden met integratie. Waarom besloot je de stap te maken naar het rabbinaat?

“In mijn werk als politicoloog en projectmanager kreeg ik veel te maken met wat er fout ging in de samenleving op het gebied van integratie. De focus was veel gericht op de negatieve kant, ook van de mens. Mijn vrouw Rosaly ontmoette rabbijn Lilienthal, die net de Levisson rabbijnenopleiding was begonnen. Zo ontstond het idee om die opleiding te gaan volgen. Het lukte me uiteindelijk echter niet de opleiding te combineren met mijn werk en een jong gezin. Ik onderbrak de opleiding en besloot De Brede Hagada te maken. Zo zag ik

‘Na het overlijden van onze dochter heb ik nog veel explicieter ervaren hoe ongelofelijk krachtig rituelen kunnen zijn.’

‘In ons collectief verhaal zijn voortdurend dingen stuk gegaan. En elke keer zetten wij de schouders eronder om weer op te bouwen.’

kans om mijn kennis toch te gebruiken om bij te dragen aan het toegankelijk maken van de Joodse traditie.”

Wat drijft je?

“De overtuiging dat het jodendom een belangrijke betekenis kan hebben, ook in ons leven nu. En de pijn van het verleden, die ik ook heb meegekregen, om te zetten in iets positiefs. Ik geloof werkelijk dat het verbond dat het Joodse volk is aangegaan, een bindend contract is. Nog steeds. Dat zeggen we ook in de beracha voor het uitvoeren van een mitswa: asjer kiedesjanoe bemitswotav, ‘...degene die ons heiligt door middel van de mitswot...’ Dat is dus ook gewoon een taak. En daarnaast heeft het jodendom in Nederland een belangrijke historische rol gespeeld, met bijdragen aan de filosofie, de maatschappij, de wetenschap. Die rijkdom van het jodendom wil ik ook laten zien.”

In 2010 overleed jullie dochter. Toch ging je door met het maken van de Brede Hagada, hoe lukt dat?

“Toen Sarai overleed in oktober 2010, voelde het even alsof alles stuk was. We konden het leven zelf amper weer hervatten, dus ik wist niet of ik en hoe ik door moest gaan met dit project. Sommigen zeiden dat ik best kon stoppen. Maar ik kreeg een wijs advies. “Als er zoveel essentieels stuk is in je leven, hoef je datgene waarin je gelooft en wat je belangrijk vindt, juist niet op te geven”. Dus ik ben doorgegaan. Dankzij de hulp van vele vrienden en betrokkenen konden we de Brede Hagada in maart 2011 laten verschijnen. De verwachting was dat er misschien 500 stuks in vijf jaar verkocht zouden worden. In drie jaar waren er meer dan drieduizend hagadot over de toonbank gegaan. Ik hoopte dat het boek op 50% van de seidertafels zou komen te liggen en ik denk dat dat wel gelukt is.”

Heeft haar dood invloed gehad op je keuze om rabbijn te willen worden?

“Misschien indirect. Als je kind overlijdt reflecteer je op de koers van je leven: waar wil je je tijd aan besteden? En ik heb nog veel explicieter ervaren hoe ongelofelijk krachtig rituelen kunnen zijn, bijvoorbeeld rondom rouw. De rituelen, maar zeker ook de mensen, de gemeenschap, helpen op zo’n moment om het onmogelijke vorm te geven. Het geeft kracht en hoop om je ergens zo onderdeel van te kunnen voelen, om niet te hoeven denken, maar gewoon te kunnen handelen op basis van eeuwenoude rituelen. Het systeem zit ongelofelijk mooi in elkaar. Na een overlijden komt de gemeenschap letterlijk naar je toe, in je huis. Dat vond ik een prachtige illustratie van hoe je het Joodse denken en de Joodse praxis kunt vertalen naar de wereld waarin we leven. Voor mij geldt dat net zo goed voor de simches, zoals een Bar of Bat Mitswe, een choepa,

de sjabbat en de feestdagen. Het jodendom levert een belangrijke bijdrage aan het bewust leven van het leven. Zowel in de hoogte- als de dieptepunten.

Ook door het succes van de Brede Hagada en de reacties daarop besefte ik hoe mijn beelden over het jodendom aansloten op een behoefte in Joods Nederland – in liberale en ook traditionele kring. Dus ja; het voelde logisch om dit pad verder te volgen.”

In een drasja tijdens de Rosh Hashana dienst zei je dat je de rabbijn ‘misbaar’ wil maken. Wat bedoel je daarmee?

“Mensen nemen deel aan het ritueel dat zich in sjoel afspeelt. Maar het is voor sommigen ook zo intimiderend, dat ze al bang zijn dat de buurman ziet dat ze niet op de juiste pagina van de siddeor zijn. Met het misbaar maken van de rabbijn bedoel ik dat mensen hun jodendom terug moeten krijgen. De Tora, onze traditie en het joodse denken is van iedere Jood en niet alleen van de rabbijnen: asjer bachar banoe miekol ha’amieim wenatan lanoe et Torato – ‘die ons heeft gekozen uit alle volken en ons zijn Tora heeft gegeven.’ Van mij hoeft niet iedereen morgen naar sjoel te komen, maar ik wil dat mensen het gevoel hebben: dit is ook van mij. Ik hoor in deze gemeenschap, of ik nu in God geloof of niet, of ik mij nu aan alle regels probeer te houden of niet.”

Er zijn mensen die zeggen: er valt door de oorlog niets meer op te bouwen.

“Ik zie dat niet als een Joodse manier van kijken. In ons collectief verhaal zijn voortdurend dingen stuk gegaan, er is gedoe en ellende. En elke keer zetten wij de schouders eronder om weer op te bouwen. Ik zie ook het steentje dat we op een graf leggen als een bouwsteen. Er is al veel geheeld in de afgelopen decennia, maar er is nog veel werk aan de winkel.”

Maar veel Joden voelen zich niet thuis in sjoel.

“Het jodendom is meer dan sjoelbezoek. De sjoel is een belangrijk element in het Joodse leven, dat ook een thuis moet zijn. Dat doe je door allereerst te laten zien wat de toegevoegde waarde is van de Joodse traditie voor het nu. Met materiaal, lessen, films en ervaringen. Een mooi voorbeeld? Een tijdje geleden werd er een bijeenkomst georganiseerd voor vrouwen over het mikwe. Het leren werd gecombineerd met het mikwe, er was een stoelmassage en er kon worden gegeten en gedronken. Zo maak je op een originele manier het mikwe en het leren relevant. Ik merk dat mensen wel meer betrokken willen zijn, maar niet altijd weten hoe. Er zijn kinderen die bar of bat mitswe willen worden, terwijl de ouders er weinig voor voelen. En zo verdwijnt het. Maar er zijn ook jongeren die wel in sjoel zijn opgegroeid, maar toch de

‘Je kunt het jodendom vergelijken met een groot kunstwerk dat van generatie op generatie wordt overgeërfd.’

toegevoegde waarde van het jodendom niet meer zien. Omgekeerd zijn er mensen met een joodse vader die er wel bij willen horen. De LJG geeft hun wel de mogelijkheid om onderdeel te worden van de joodse gemeenschap. Ik denk dat het aan ons is om ze zich welkom te laten voelen.”

Zijn er nog andere ‘drempelgroepen’?

“Gemengde relaties. Ook al voor de Sjoa werd op grote schaal gemengd gehuwd, mijn oma is daar een voorbeeld van. Ik vind dat als een gemengd stel bewust het jodendom een expliciete plek in hun gezin wil geven, we hen moeten ondersteunen. Dat is namelijk nogal wat: als het niet je eigen traditie is, maar je steunt wel je partner in het vormgeven van een Joodse opvoeding. Dat verdient echt respect.’ Een andere ‘drempelgroep’ vormen de joden die geen joodse opvoeding hebben gehad. Ook zij zijn welkom.”

Rabbijn Tamara Benima zei in een interview met de Volkskrant dat er geen Europees toekomstperspectief is voor het jodendom. Zie je toekomst voor Joods Nederland?

“Jazeker, anders zou dit ook wel een domme career change zijn. Natuurlijk zijn we een minderheid en dat is zeker niet altijd makkelijk. Maar ik zie nu geen enkele reden om somber te zijn over de toekomst van Joods Nederland. Er komt een krachtige generatie jonge Joden aan. Dat hebben we de afgelopen jaren al gezien aan de kinderen die bij ons bar en bat mitswa hebben gedaan. En we zien het aan het jonge leadership van Habonim en Netzer, maar ook bij BLEW bijvoorbeeld. Allemaal zeer gedreven jongeren. Voor deze groep is de sjoa alweer verder op afstand. Zij kunnen het jodendom op een positieve en zelfbewuste manier vormgeven.”

“Over de aantallen maak ik me ook geen zorgen. Een paar jaar geleden hebben we hier een groot pand kunnen neerzetten, waar zeven dagen per week activiteiten zijn. Het aantal rabbijnen wordt uitgebreid, er komen steeds meer leden bij. We hebben op elke vrijdag, sjabbesochtend en op alle feestdagen diensten. Tijdens de Hoge Feestdagen zit de sjoel helemaal vol. Mensen voelen zich behoorlijk betrokken.

Maar ik realiseer mij dat het niet vanzelf gaat. We moeten blijven laten zien dat het jodendom relevant is voor mensen van nu, ook voor diegenen die wat verderaf staan. Ledor wador: Van generatie op generatie blijft het een zoektocht om ons jodendom inhoud en betekenis in de praktijk te geven. En ik ben ervan overtuigd dat het de moeite waard is. We hebben een rijke traditie die ons, en de samenleving, mede heeft gevormd, en dat nog steeds doet door cultuur, moraal en warmte. Dat is in onze tijd hard nodig.”

Joram Rookmaaker (1971, Utrecht) wordt vanaf januari 2019 rabbijn bij de LJG Amsterdam en is sinds twee jaar rabbijn bij de krijgsmacht. Bij de LJG Utrecht neemt hij enkele rabbinaal taken op zich. Joram is getrouwd met Rosaly en ze wonen met hun kinderen Doron en Yaela in Amstelveen.

